

900 potilaskertomuksessa esiintyvältä ihmiseltä tai heidän jälkeläisiltään on tuskin minkäänlaisia lupia kysytty? Samaan aikaan teos on arvokas osoitus siitä, miksi potilaiden historiallisen kokemuksen esiin nostaminen on tärkeää. Historiantutkimuksen näköalojen laajentamisen lisäksi sodan ja väkivallan yksilötason seurausten näkyväksi tekemistä voidaan pitää myös tutkimuseettisesti merkittävänä tekona. Antićin

tapauksessa avoimuus toimii myös psykiatristen väärinkäytösten tehokkaana tähdentäjänä niissä moninaisissa tapauksissa, joissa 1930–1940-lukujen psykiatria on tieteeseen vedoten sivuuttanut tosielämän väkivallan, valta- ja alistussuhteiden, sukupuolten välisen epätasa-arvon tai köyhyyden seurauksena koettuja kärsimyksiä.

Tuomas Laine-Frigren

Krokodilin pilapiirroksia tulkitsemassa

John Etty: *Graphic Satire in the Soviet Union. Krokodil's Political Cartoons*. Jackson: University Press of Mississippi, 2019. vii + 266 s. ISBN 9781496821089.

Satiirin värittämää maailmankuvaa levittävä terävähampainen punainen krokotiili oli Neuvostoliitossa tuttu näky. Antropomorfinen krokotiiliherra oli pilalehti *Krokodilin* henkilöitymä, joka kehotti kansalaisia katsomaan maailmaa toisenlaisin silmin. Vuonna 1922 perustettu ja vuoteen 1991 saakka toiminut *Krokodil* on kuuluisin ja pitkäikäisin neuvostoliittolaisista pilalehdistä. Punainen krokotiili ei menettänyt hampaitaan Stalinin vainoissa, suuressa isänmaallisessa sodassa, saati sitten kylmässä sodassa. Kuvallisella satiirilla oli suuri merkitys Neuvostoliitossa.

Krokodilin tuottamiseen osallistui merkittäviä neuvostoliittolaisia taiteilijoita, kuten Vladimir Majakovski, Kukryniksy-kolmikko ja Boris Jefimov. Pilapiirrosten lisäksi lehdessä julkaistiin myös muuta materiaalia, esimerkiksi fotomontaaseja ja eri tyyppisiä humoristissävytteisiä tekstejä. *Krokodil* on kuitenkin parhaiten tunnettu nimenomaan pilapiirroksistaan.

Kirjassaan *Graphic Satire in the Soviet Union. Krokodil's Political Cartoons* John Etty tarkastelee *Krokodil*issä Hruštšovin valtakauden aikana vuosina 1954–1964 julkaistuja pilapiirroksia. Etty väite on, että neuvostoliittolainen pilapiirroskulttuuri oli monimutkaisempaa, moniulotteisempaa ja kriittisempää kuin mitä tähänastinen tutkimus on antanut ymmärtää. Punaisen krokotiilin hän tulkitsee johdatelleen lukijoita satiirin pariin ja osoittaneen yhteiskunnallisia ongelmakohtia. Etty kritisoi vahvasti aiempaa neuvostopilapiirroksen tutkimusta syyttäen sitä yksipuoliseen strukturalistiseen sisältöanalyysiin ja liialliseen propagandakeskeisyyteen sortumisesta. Hänen pyrkimyksensä on luoda neuvostoliittolaisille pilapiirroksille uudenlainen tulkintakehys. Etty'n hahmotteleman tulkintake-

hyksen perusajatuksena on tulkita pilapiirrosta moniulotteisena transmediaalisena, eli useamman median välityksellä kerrottavana, tarinana, jonka merkityssisältöä muovaa yhteisöluomiseen pohjaava tuotantometodi valtiojohtaisen propagandajärjestelmän sijaan.

Etty analysoi *Krokodilin* pilapiirroksia bah-tinilaisittain yhteiskunnan sääntöjä rikkovan ja maailman ylösalaisin asettavan karnevalistisuuden valossa eli menippolaisen satiirin ilmentyminä. Metodologisesti Etty pohjaa tutkimuksensa visuaalisiksi teksteiksi nimittämiensä pilapiirrosten lähilukuun. Hän sanoo ulottavansa sisältöanalyysia pidemmälle voidakseen tarkastella paremmin kuvien visuaalista kieltä. Hän tarkastelee pilapiirroksia performatiivisina, yleisönsä vaikuttavina ja maailmaa muuttavina, objekteina. Omien sanojensa mukaan hän tukeutuu strukturalistisiin ja poststrukturalistisiin teorioihin, vaikka kritisoikin aiempaa tutkimusta liiasta strukturalismiin nojaamisesta.

Etty'n tutkimus kohdistuu nimenomaisesti *Krokodilin* pilapiirroksiin ja niihin liittyviin tekstelementteihin, ei niinkään lehden muuhun materiaaliin. Etty mainitseekin, että lehden verbaalisiin elementteihin keskittyvä tutkimus voisi tuoda lisää näkökulmia analyysiin, mutta ei kuitenkaan itse lähde sille tielle. Kirjan ensimmäiset kolme lukua tarkastelee *Krokodil*-lehden kontekstia. Niissä Etty pyrkii laajentamaan neuvostoliittolaisten pilapiirrosten tutkimuksen kontekstia pelkkää poliittista ulottuvuutta laajemmalle. Hän kiinnittää huomiota erityisesti *Krokodilin* rooliin osana neuvostoliittolaista mediajärjestelmää, lehden muotoon ja visuaaliseen kieleen sekä siihen, miten lehti ilmentää menippolaista satiiria, jonka pariin punainen krokotiili lukijoitaan johdatteli. *Krokodil* kuuluu Etty'n mukaan osaksi menippolaista perinnettä, koska se koostuu eri äänillä puhuvista hahmoista, teksteistä ja sarjakuvista, jotka ovat jatkuvassa dialogissa toistensa kanssa. Lehden toimittajat

loivat uudenlaisia tulkintakehyksiä asettamalla kuvat ja tekstin kyseenalaistamaan toisiaan.

Teoksen seuraavat kaksi lukua käsittelevät merkityksen muodostumista ja muodostamista. Niissä keskitytään erityisesti lehden tuotantoprosessien ja transmediaalisuuden tarkasteluun. *Krokodil* osallisti yleisöä lehden tuotantoon muun muassa lukijoille suunnatuin kilpailuin, joiden satona lehti sai esimerkiksi uusia pilapiirrosaiheita. Lehden merkityksen muodostukseen vaikutti vahvasti myös sen transmediaalisuus. *Krokodilin* toimintaan kuului muun muassa lehden maskotin, sen kuuluisan punaisen krokotiilin, mallinen agitaatiolentokone, lehden nimeä kantavat animoidut filmit sekä Šostakovitšin sävellykset lehden runoista. Etty argumentoi, että pystyäkseen tulkitsemaan *Krokodilin* merkityksiä on tutkijan kiinnitettävä huomiota myös näihin varsinaisen lehden ulkopuolisiin, mutta siihen olennaisesti liittyviin ilmiöihin.

Kirjan viimeiset kolme lukua soveltaa aiempien lukujen luomaa tutkimuksellista pohjaa sekä hahmottelee performatiivisuutta analyysivälineenä. Etty jakaa tarkastelemaansa pilapiirroksat kolmeen ryhmään: sosialismin vihollisia käsittelevät kuvat, omaa yhteiskuntaa myönteisesti korostavat kuvat ja omaan yhteiskuntaan kriittisesti suhtautuvat kuvat. Oman yhteiskunnan kritiikki, tai kuten Etty asian ilmaisee, ”neuvostolaiseksi tuleminen” (becoming Soviet), ilmenee pilapiirroksissa, jotka käsittelevät muun muassa virkamiesten autoritäärisyyttä, yhteiskunnan teollistumisen ongelmakohdita ja keinottelua. Etyyn mukaan lehden sivuilla seikkaileva punainen krokotiili kutsuu lukijan osallistumaan kuviin, tehden lukijasta osallisen yhteiskunnalliseen ongelmaan pelkän tarkkailija-aseman sijaan. Tämän kaltaisten pilapiirrosten analyysi on jäänyt aiemmassa tutkimuksessa vähemmälle huomiolle, mikä tekeekin kyseisestä luvusta yhden kirjan mielenkiintoisimmista osioista.

Mediajärjestelmän ja lehden muodon tarkastelu on teoksen parasta antia. Etty analysoi seikkaperäisesti eri instanssien (valtio, toimituskunta, taiteilijat, lukijat) vaikutusta ja vaikutusmahdollisuuksia lehden tuotantoon. Etty kuvaa kiehtovasti *Krokodilin* toimintaa lehtenä sekä merkityksen muodostumisen moniulotteisuutta lehden tekijöiden, sensorien ja lukijoiden ”yhteistyönä”. Neuvostomedian tutkimuksessa usein korostetaan valtiovallan ja sensorien vaikutus sisältöihin. Etty haastaa tämän näkemyksen. Hän esittää perustellusti *Krokodilin* tekijöillä olleen suhteellisen suuret mahdollisuudet vaikuttaa lehden sisältöihin. Etty huomioi myös mahdollisen itsensensuurin vaikutuksen sisällönmuodostuk-

seen. Hän siirtää merkityksen muodostumisen poliittisen vallan ulkopuolelle, transmediaaliseen tilaan, jossa monet seikat yhdessä vaikuttavat pilapiirrosten viestisisältöön. Pilapiirrosten tulkinta on monipuolista ja -ulotteista. Analyysista kuitenkin huomaa, että lähiluku ei ole tekijän vahvinta aluetta.

Asettamassaan tavoitteessa tuottaa neuvostoliittolaisille pilapiirroksille uusi tulkintakehys, teos ei täysin onnistu. Viitekehys jää jokseenkin hataraksi ja vaikeasti hahmotettavaksi. Etty ei tarjoa varsinaista konkreettista vaihtoehtoa propaganda-analyysille eikä pysty todentamaan sen kritiikkiään vaan pyrkimys jää yleisen sanahelinän ja teoretisoinnin tasolle. Kritiikki aiemman tutkimuksen rajoittuneisuutta kohtaan ei ole kaikilta osin aiheellista.

Seikkaperäisempi editointiprosessi olisi selkeyttänyt kirjaa. Kirja lienee muokattu suoraan Etyyn vuonna 2016 University of Leedsiin valmistuneen väitöskirjan pohjalta. Tähän viittaa teosten nimien yhteneväisyydet, väitöskirjalle asetettu vuoteen 2022 alkuun jatkuva salaus sekä teoksessa vilisevä angloamerikkalaisille väitöskirjoille tyypillinen akateeminen egopönkitys. Muun tutkimuksen kyseenalaistaminen on toki suotavaa akateemisissa kontekstissa, mutta sen ei soisi olevan kirjassa niin läpäisevässä roolissa, että se vaikeuttaa teoksen lukemista ja ymmärtämistä. Muiden tutkijoiden jatkuva väärässä olemisen osoittelu, aiemman tutkimuksen puutteiden ja virheiden lakkaamaton korostaminen sekä oman tutkimuksen uraa uurtavuuden ja merkityksellisyyden esiin tuominen tekevät kirjasta puuduttavan. Karsimalla tällaista angloamerikkalaisilta akateemisilta opinnäytetöiltä vaadittua muotoa kirjasta olisi saatu kompaktimpi, lukijalle helpommin aukeava ja miellyttävämpi lukukokemus.

Jokseenkin suurellesesti nimetty *Graphic Satire in the Soviet Union* tarjoaa mielenkiintoisen katsauksen *Krokodilin* tuotantoon ja yhteen vuosikymmenen sen pilapiirroksia. Se ei niinkään kerro neuvostoliittolaisesta graafisesta satiirista laajempaa yhteiskunnallisena ilmiönä, toisin kuin kirjan nimi antaa ymmärtää, mutta tarjoaa vaikuttavan katsauksen *Krokodilin* tuotantoon ja transmediaalisuuteen. Sen anti on ennemmin historiallisessa kuvauksessa kuin kuvantulkinnassa. Teos soveltuu luettavaksi neuvostoliittolaisesta ja venäläisestä visuaalisesta kulttuurista, mediasta ja sen rakenteista, tai Hruštšovin ajan yhteiskunnallisesta keskustelusta kiinnostuneille sekä niille, joita kiinnostaa punaisen krokotiilin terävien hampaiden purenta.

Reeta E. Kangas